

Jornades de reflexió i intercanvi:

Cooperació internacional i conflictes

Riscos, reptes i oportunitats per les ONGs

Barcelona 19-20 d'octubre de 2007

SCI
SERVEI CIVIL INTERNACIONAL
CATALUNYA
sci-cat@sci-cat.org
www.sci-cat.org

il·lustració: Rafael Peña

Lloc: Casal d'Associacions Juvenils de Barcelona
c/ Ausias Marc, 69 - 08010 Barcelona
(L5 - Arc de Triomf)

HORARI JORNADES:

Divendres ... de 9 a 14h i de 16 a 20:30h
Dissabte ... de 10 a 13:30h i de 16 a 20:30h

INSCRIPCIONS:

ENTRADA GRATUITA
(confirmar assistència)
comunicacio@sci-cat.org

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació
Oficina de Promoció de la Pau
i dels Drets Humans

Introducció

El Servei Civil Internacional Catalunya és una branca oficial de l'SCI Internacional, un moviment sorgit el 1920 i que actualment està present a més de quaranta països de tot el món, dedicat a promoure una cultura de pau. Som una associació sense ànim de lucre, laica i sense vinculacions polítiques, que des de 1982 treballem amb aquest objectiu, recolzant el diàleg intercultural, el coneixement mutu entre els pobles, la justícia social i el desenvolupament sostenible com a premisses per a la pau. Les eines de les quals ens hem servit han estat la promoció del voluntariat internacional, l'organització d'intercanvis internacionals, les activitats de formació i sensibilització i, en els darrers anys, el suport a processos de desenvolupament en països en situació de conflicte o postconflicte mitjançant la cooperació internacional.

Com l' SCI – Catalunya, d'altres organitzacions de la societat civil catalana donen suport a processos de desenvolupament en països en els quals els conflictes inherents a qualsevol societat han derivat en una situació de violència. Treballem amb organitzacions o iniciatives locals per impulsar un paper més actiu per part de la societat civil del país en els canvis que comporta qualsevol conflicte. Parlem d'escenaris de treball fràgils i complexos que fan indispensable una anàlisi dels riscos que representa la cooperació internacional tant per les organitzacions que la promouen com per la mateixa dinàmica del conflicte. No obstant, les ONGs poden jugar un paper molt important en aquest tipus d'escenaris, gràcies a la seva proximitat i coneixement de la societat del país, la seva flexibilitat i independència. Amb la seva tasca propicien la creació d'espais de participació, accedeixen als grups més vulnerables, creen xarxes de contacte entre les diferents parts i promouen activitats de denúncia i sensibilització.

Amb l'organització d'aquestes jornades volem contribuir a un doble objectiu. D'una banda, volem donar a conèixer el treball que realitzen les ONGs en alguns d'aquests països, amb tota la seva complexitat i pluralitat, i així combatre alguns estereotips i simplificacions molt estesos sobre els conflictes, les respostes internacionals i les ONGs. D'altra banda, pretenem crear un espai d'intercanvi i reflexió entre les ONGs, i també entre aquestes i els acadèmics i investigadors especialitzats, sobre com afrontar els riscos i com aprofitar les oportunitats que es presenten en aquests contextos, basant-nos en l'experiència i el bagatge que ja disposem.

Amb aquest document marc volem facilitar la comprensió dels continguts de l'intercanvi i convidar a la reflexió a un públic no familiaritzat amb els conceptes i els debats del sector. Afegim també articles més especialitzats i una bibliografia seleccionada per a un estudi més exhaustiu dels temes que es tractaran durant les jornades.

MARC CONCEPTUAL DE LA REFLEXIÓ

Bona part dels conceptes que s'utilitzen en el debat no tenen una definició unívoca i la seva delimitació constitueix per ella mateixa un element de discussió. Sense treure importància a la càrrega ideològica que pot implicar optar per una definició o per una altra, les jornades pretenen centrar l'intercanvi i la reflexió en la pràctica de la cooperació en contextos complexos i obrir espais a diferents opinions. Amb aquest objectiu, facilitem una aproximació als conceptes clau i annexem una selecció bibliogràfica que permetrà a aquells que hi estiguin interessats aprofundir en el debat conceptual.

Aquestes jornades volen situar el debat entorn a la **cooperació internacional al desenvolupament (CID)** entenent-la com una categoria dins els diferents tipus de relacions internacionals en la qual actors d'origen divers interactuen amb l'objectiu de promoure un desenvolupament humà sostenible. Cooperar implica compartir unes tasques, dur a terme una acció de forma coordinada i amb un grau de voluntarietat que pot donar-se tant entre parts iguals com desiguals. Per tant, cal diferenciar-la de l'anomenada "ajuda al desenvolupament", que seria el flux concret de recursos des dels països que definim com a desenvolupats cap als no desenvolupats. La cooperació, a aquest flux de recursos hi afegeix el diàleg, el consens entre les parts, la planificació i l'aplicació coordinada d'aquests recursos.

L'objectiu d'aquesta cooperació és la promoció del desenvolupament i això la diferencia de l'ajuda humanitària o d'emergència. La definició que s'adopti de **desenvolupament** determina la cooperació que es realitza i per tant comporta una càrrega ideològica important. No obstant, existeix un consens generalitzat en què el desenvolupament ha de ser humà i no només econòmic (centrat en la persona, en els seus drets i oportunitats), i sostenible per permetre una convivència amb el medi. A més, cal entendre el desenvolupament com un procés relacional i no com un estadi final predeterminat, i atendre la diversitat de cada grup humà i les relacions que aquest grup estableix amb l'interior i amb l'exterior. La sostenibilitat del procés obliga així mateix que sigui autòcton i participatiu, no imposat des de fora ni des de dalt. Per tant, la CID comporta una aliança entre actors (estats, ONGs, etc.) per tal de promoure processos d'aquest tipus, i això requereix compromisos estables, períodes amplis de temps, espais de participació i altres criteris que la diferencien de l'**ajuda humanitària o d'emergència (AH)**.

Aquesta darrera persegueix cobrir les necessitats urgents i immediates d'una població en situació de "crisi humanitària", ja sigui provocada per desastres naturals, conflictes armats o una combinació d'ambdós. Des del moment en què s'activa, el seu principal objectiu és "salvar vides", i acostuma a desactivar-se quan el risc que amenaçava aquestes vides decreix. No obstant, en contextos de conflicte, la separació entre AH i CID es fa més complexa, com veurem més endavant¹.

¹ Un dels elements que s'ha utilitzat sovint per diferenciar la l'Ajuda Humanitària de la Cooperació al Desenvolupament és el criteri de neutralitat. La primera, en centrar-se en salvar vides, hauria de mantenir un criteri de neutralitat en el

Els actors de la CID són múltiples. Els principals continuen sent els estatals, ja sigui individualment (com un dels seus instruments de política exterior), o mitjançant organismes internacionals (per exemple, el sistema de les Nacions Unides amb les seves agències, o organismes d'abast regional com la UE). Tota la resta d'actors (exceptuant les administracions subestats), entrarien formalment en la categoria d' **organitzacions no governamentals (ONG)**, - sobre les quals volem tractar en aquestes jornades-, tot i que el terme acostuma a aplicar-se a les que formen part del "tercer sector" (ni públiques ni privades-empresarials): associacions, fundacions, plataformes, etc. Les ONGs són un actor cada cop més rellevant en el sistema de CID pel volum de fons que mouen, l'experiència acumulada i la proximitat en el terreny i amb la població beneficiària².

Les jornades es centren en el paper de les organitzacions sense ànim de lucre amb projecció internacional i amb base en el nostre país que donen suport a processos de desenvolupament en altres països on tenen una influència directa sobre el territori o bé s'alien amb ONGDs locals afins. La diversitat de vincles de cooperació internacional entre les societats civils de diferents països és un altre dels elements que volem difondre amb aquestes jornades.

El concepte de **conflicte** sense cap adjectiu afegit descriu qualsevol situació en la qual es dona una diferència d'interessos o d'objectius confrontats entre actors d'un mateix context, sense que aquest impliqui necessàriament violència. Concretament, les jornades es centraran en aquells conflictes en els quals sí que es recorre a la violència, tot i que també es farà al·lusió a les fases prèvies i posteriors la seva aparició, així com a elements de violència no exclusivament directa sinó també cultural i estructural.

Els **conflictes violents** als quals es farà al·lusió no es circumscriuen, no obstant, a la definició de conflicte armat o guerra, ja que aquesta implica un cert grau d'organització i estratègia militar en les diferents parts enfrontades. Així doncs, ens referirem a tots aquells contextos en els quals es dona una divergència d'interessos entre diversos actors, un o més dels quals recorren a la violència com a mecanisme per imposar el seu interès o objectiu. Dins d'aquesta definició hi entren diferents fases i graus de violència més o menys organitzada, esporàdica o estesa geogràficament. Aquestes fases i graus poden prolongar-se durant períodes de temps molt llargs³, i és en aquests contextos on es posen en marxa processos de desenvolupament recolzats per la cooperació internacional que conviuen amb el conflicte o amb la rehabilitació posterior.

tractament de les parts d'un conflicte mentre que la segona dona suport a processos amb una càrrega política inevitable si comporten desenvolupament humà i que impliquen un posicionament implícit o explícit. En la mesura en què els límits entre AH i CD es fan més complexos cal analitzar com es posicionen els actors entorn la "neutralitat" i la "imparcialitat".

² Per diferenciar les ONGs que treballen l'àmbit de la Solidaritat, la Cooperació Internacional i les relacions Nord- Sud d'aquelles que es dediquen a altres sectors (protecció del medi ambient, reivindicació de drets socials, de promoció de la pau, etc...) s'utilitzen les sigles ONGD

³ Per descriure i analitzar aquests contextos existeix una àmplia bibliografia entorn a conceptes com els "estats fràgils", "estats fallits" o les "emergències polítiques complexes".

ELEMENTS PER AL DEBAT I LA REFLEXIÓ

A continuació presentem alguns dels arguments que es volen debatre en aquestes jornades. Es tracta de dilemes que afronten les ONGDs que donen suport a processos de desenvolupament en contextos de conflicte violent, entorn dels quals s'han anat establint alguns consensos, però encara continuen havent-hi formes molt diverses d'abordar-los i d'intentar donar-hi resposta. Aquest document no pretén oferir una anàlisi exhaustiva, sinó només introduir els dos principals arguments del debat i presentar els riscos i oportunitats als quals s'enfronten les ONGDs en els tres sectors d'actuació que es tractaran durant les jornades.

Pot fer-se cooperació al desenvolupament en contextos de conflicte violent o cal donar prioritat a l'ajuda humanitària?

El primer dilema que cal abordar és la possibilitat mateixa de recolzar processos de desenvolupament a mig i llarg termini en contextos fràgils, inestables i en els quals sovint estan en risc les necessitats més bàsiques de la població. Existeixen les condicions necessàries per establir mecanismes de CID? És obvi que no pot donar-se una resposta aplicable a tots els casos, i que cal tenir en compte les característiques de cada conflicte, però el rerafons d'aquesta pregunta comporta un debat sobre si l'absència de violència és un requisit previ per al desenvolupament, o si, a la inversa, el fet d'assolir un cert nivell de desenvolupament és un requisit necessari per poder solucionar de forma pacífica el conflictes que sorgeixin en una societat. Segons la resposta que es doni, la posició de la comunitat internacional i de les ONGDs com a actors d'aquesta, s'inclinarà cap a un tipus o altre d'accions.

La realitat és que gran part dels conflictes violents existents en l'actualitat no segueixen la pauta temporal clàssica d'un conflicte armat (de l'escalada de violència al cessament de les hostilitats i la reconstrucció), sinó que entren en dinàmiques cícliques, s'enquisten en determinats grups i passen per etapes diferents de dispersió geogràfica i militarització. Pot començar a entrar en funcionament una lògica d'economia de guerra, la població civil pot convertir-se en un objectiu o en un arma d'aquesta, i si la violència es prolonga pot arribar a fer-se estructural en aquest grup social. Les línies de causalitat entre violència i desenvolupament es barregen, sobretot si partim d'una definició de desenvolupament humà que té en compte l'acompliment dels drets, les relacions entre individus i les especificitats culturals. La violència pot interrompre o impedir l'avenç de processos de desenvolupament, però un procés de desenvolupament que no tingui en compte la distribució i l'accés als recursos o que no garanteixi l'acompliment dels drets també pot esdevenir un element desencadenant de violència.

Quan les línies causals entre desenvolupament i violència es retroalimenten, sembla necessari que la resposta combini elements a curt, mig i llarg termini. En els casos en què la violència no segueix una pauta temporal clara i pot tenir l'origen en interessos confrontats en un procés de desenvolupament, no sembla convenient esperar fins a un cessament total de les hostilitats a l'hora d'iniciar processos de canvi més estructurals. Si, d'altra banda, la població veu en risc la pròpia vida o ha de cobrir necessitats urgents, és possible que no existeixin les condicions que permeten posar en marxa els processos de participació i planificació que comporta el desenvolupament.

La resposta de la comunitat internacional quan es presenten escenaris d'aquest tipus ha anat evolucionant des de la desconexió entre els mecanismes d'ajuda humanitària i de recolzament a processos de desenvolupament, al punt de vista del *continuum* humanitari i, posteriorment, a la idea de *contiguum* d'actuacions⁴. El punt de vista del *continuum* parteix d'una anàlisi lineal de les fases que travessa un conflicte. Durant les hostilitats es respon a les necessitats urgents de la població amb ajuda humanitària (i s'activen mecanismes de diplomàcia per intentar un cessament de la violència), posteriorment s'inicia l'etapa de rehabilitació i reconstrucció, i fins que no s'ha superat l'escenari del conflicte no s'inicien els processos de desenvolupament. El *continuum* posa l'èmfasi en la necessitat d'acompanyar tot el procés per tal de combatre el ressorgiment de la violència i evitar actuacions aïllades d'ajuda d'emergència a les quals no es dona un seguiment posterior.

La idea de *contiguum* té en compte la interacció entre violència i desenvolupament i parteix de la idea que és possible activar de forma paral·lela mecanismes d'ajuda d'emergència, reconstrucció i cooperació al desenvolupament en funció del grau d'extensió geogràfica de la violència o la seva incidència en diferents grups de població o en diferents moments al llarg del temps. Posa l'èmfasi en la necessitat de crear vincles entre els diferents mecanismes per tal d'assegurar que l'ajuda d'emergència no perjudiqui processos de desenvolupament posteriors i en analitzar les causes que han originat la violència. L'adopció d'aquest punt de vista implica la incorporació d'algunes característiques de la cooperació al desenvolupament en l'ajuda d'emergència (participació local, anàlisi de les estructures de poder, enfortiment de les organitzacions locals, etc.), obre d'altres debats sobre la neutralitat o el posicionament i obliga a un grau molt elevat de coordinació i complementarietat en les accions que s'impulsen des de la comunitat internacional que a la pràctica és poc freqüent.

Quin paper han de jugar les organitzacions no governamentals quan actuen en aquests contextos?

En aquest cas, el dilema s'estableix entre la necessitat de coordinació i complementarietat en la resposta de la comunitat internacional i els interessos divergents dels actors que la componen. Són molt escassos els exemples en els quals la comunitat internacional adopta una posició comuna i articula una resposta coordinada a una situació de conflicte violent, però continua sent necessari insistir en aquest punt en un món cada vegada més globalitzat on els conflictes rarament tenen una dimensió exclusivament interna.

Els estats responen a interessos geopolítics, econòmics o militars, i en funció d'aquests dissenyen la seva resposta bilateral o el seu posicionament en els organismes internacionals. Les ONGDs tenen també la seva pròpia agenda en funció

⁴ Per una definició i anàlisi més profund d'aquests conceptes i la vinculació entre ells es pot consultar, al CD de materials: Pérez de Armiño, Karlos "La vinculación ayuda humanitaria-cooperación al desarrollo" en *Cuadernos de Trabajo de Hegoa*, Número 33, Hegoa, Bilbao, 2002.

Cooperació internacional i conflictes: riscos, reptes i oportunitats per les ONG

dels seus vincles de solidaritat amb la societat civil d'altres països, el seu posicionament ideològic o les seves fonts de finançament.

La convergència d'aquests interessos per tal de donar una resposta coherent a nivell internacional ha demostrat ser una tasca gairebé impossible, i el fet de millorar els nivells de complementarietat en l'actuació de diferents actors o entre les diferents polítiques d'un mateix actor continua sent una assignatura pendent. En contextos fràgils de lluita pel poder, una acció mal coordinada augmenta el risc inherent a la cooperació internacional com a agent de canvi, i pot alterar equilibris o activar dinàmiques de conflicte que empitjorin la situació que es vol pal·liar. Aquest és un dels riscos que es debatrà a les jornades i que es pretén controlar des de la perspectiva *do not harm*⁵, que assegura que s'interioritzen aquests perills i es preveuen mesures correctes en la planificació de la cooperació internacional al desenvolupament.

La dificultat de solucionar el dilema de la coherència no ha impedit intents d'aconseguir una major coordinació i complementarietat entre actors, d'escala internacional per donar resposta a una crisi en concret, o d'escala estatal per coordinar govern, administracions subestamentals i organitzacions no governamentals. En aquests espais acostumen a plantejar-se dues preguntes: "Qui ha de fer què?" i "com ha fer-ho?"

Un dels criteris que sovint s'aplica per donar resposta a aquestes preguntes i aconseguir una major complementarietat és el dels avantatges comparatius, és a dir, que cadascú realitzi allò que pot fer millor que els altres. Les ONGDs tenen com a elements al seu favor la proximitat al terreny, el coneixement directe dels actors implicats en el conflicte, una major llibertat per parlar amb totes les parts i una major flexibilitat i capacitat d'adaptació. Les limitacions acostumen a venir per la seva major vulnerabilitat, l'escassetat de recursos de què disposen, l'origen d'aquests recursos (que pot limitar la seva independència), i les tensions entre denúncia o imparcialitat i entre posicionament i seguretat.

Els avantatges amb què compten permeten a les ONGDs de jugar rols molt diferents en els contextos de conflicte violent: poden actuar com a mecanismes d'"*alerta temprana*"⁶ davant una escalada de violència, aprofitant la seva presència en el país o la dels seus socis; utilitzar aquesta informació per incidir en una acció anticipada que eviti aquesta escalada; facilitar ajuda d'emergència als grups més vulnerables; fer participar la població local dels processos de reconstrucció, etc. Amb tot això està contribuint al desenvolupament en la mesura en què aquestes accions limiten l'abast de la violència o la seva reactivació.

No obstant, si en aquests contextos les ONGD volen reforçar el seu paper com a motors de desenvolupament, poden identificar i recolzar aquelles iniciatives locals que persegueixen un canvi en els factors que provoquen l'explosió de la violència (millorar

⁵ Aquesta perspectiva desenvolupada per Mary b. Anderson té en compte els perills potencials de la CID i identifica dins aquesta les "capacitats per a la guerra" i "capacitats per a la pau" que han de controlar-se o promoure's en cada cas.

Verure: Mary B. Abderson, *Do not harm. How aid can support peace or war* Lynne Reinner, Londres, 1999

⁶ Posar en marxa mecanismes d'*Alerta Temprana (Early Warning)* implica construir uns indicadors que facin possible controlar el potencial de conflicte en una zona als diferents nivell en que pugui donar-se i avaluar l'impacte que estan tenint les mesures que es prenen per controlar aquest conflicte. Suposa recollir les dades de forma continuada, interpretar-les i comunicar-les.

Cooperació internacional i conflictes: riscos, reptes i oportunitats per les ONG

la gestió dels recursos naturals, ampliar les fonts d'ingressos per a la població, etc.), i en aquells processos més estructurals de canvi dirigits a l'arrel mateixa d'aquests conflictes (obertura d'espais de participació, exercici de llibertats, etc.)

De la manera com les ONGs poden aprofitar els seus avantatges i superar les seves limitacions es desprenen bona part de les oportunitats i riscos que es pretenen abordar en aquestes jornades, com ara:

Cal activar respostes d'emergència aïllades davant de crisis humanitàries o ha d'existir una presència prèvia en el territori?

Les ONGs el nostre país disposen de la formació i els recursos necessaris per treballar en aquests contextos?

Independentment de la posició que prenguin en el conflicte, són conscients de les implicacions d'aquesta postura? Tenen consciència de la vessant política de la seva feina?

És necessària la neutralitat per poder recolzar iniciatives de resolució pacífica i d'aproximació entre les parts?

Cal buscar un equilibri entre imparcialitat i incidència-denúncia?

Una mateixa ONG pot donar resposta d'emergència i recolzar processos de desenvolupament en un mateix conflicte? Les ONGs han d'especialitzar-se en una única línia d'acció?

En aquests contextos, quins avantatges i inconvenients suposa treballar conjuntament amb organitzacions locals i fer-ho amb una estructura pròpia sobre el terreny?

Riscos i oportunitats de les ONGs en l'enfortiment de la societat civil

Com a representants de la societat civil organitzada dels seus països, un dels sectors de treball en els quals es pressuposa un avantatge comparatiu a les ONGs és precisament l'enfortiment de la societat civil dels països on cooperen.

L'existència d'organitzacions que representin la societat civil, si són sòlides i amb canals de participació articulats i eficaços, assegura processos de desenvolupament sostenibles i fa possible la solució pacífica dels conflictes que es generin en aquella societat. Els diferents interessos troben vies d'expressió i participació i així és més fàcil que s'equilibrin i autocontrolin.

Així doncs, contribuir a aquest objectiu constitueix un dels sectors de treball més importants per a les ONGs de cooperació internacional al desenvolupament, ja sigui enfortint les organitzacions existents, reconstruint el teixit social fracturat pel conflicte o facilitant la creació d'espais per a la comunicació. Les oportunitats passen per l'intercanvi d'experiències, la transferència de capacitats o la formació de recursos humans.

Ara bé, l'existència d'una societat civil forta en un context en el qual el govern és fràgil i no té capacitat per donar resposta a les demandes i necessitats que articulen aquestes organitzacions pot també esdevenir un element d'inestabilitat. Com han d'actuar les ONGs en aquests casos? Cal que es donin algunes condicions prèvies per recolzar un enfortiment del teixit social, o aquesta és una condició prèvia a qualsevol altre avenç? Controlen les ONGs les conseqüències que aquest enfortiment pot provocar en una societat en conflicte? Com? Aquests són alguns dels riscos que es plantegen.

Riscos i oportunitats de les ONGs en la defensa i promoció dels drets humans

Tot conflicte violent comporta una vulneració dels drets humans i tot procés de desenvolupament ha de perseguir-ne el compliment. Per tant, la reivindicació dels drets humans pot ser, en contextos de conflicte violent, una línia de treball que combini la resposta immediata a una crisi humanitària i la promoció de processos de desenvolupament a mig i llarg termini. Nombroses ONGs han optat per aquesta línia de treball, fent seva una bandera que els estats, vinculats com estan a interessos econòmics i geoestratègics, poques vegades poden sostenir de forma coherent.

La promoció dels drets humans suposa a més l'adopció d'un codi, en principi universal, com a element per posicionar-se entorn a un conflicte violent, facilitant l' "objectivitat" o "imparcialitat", però no la neutralitat (si una de les parts vulnera els drets humans, es pot prendre partit de forma "objectiva"). Des d'aquest paradigma "objectiu" es facilita també el fet de dur a terme accions de sensibilització o denúncia, ja que difícilment són qüestionables.

Així doncs, es donen nombroses oportunitats per a l'alerta anticipada, la incidència i la posada en marxa de processos de desenvolupament més justos, especialment si s'adopta una perspectiva integral que vinculi drets polítics, econòmics, socials i culturals, tal com han estat fent moltes ONGs en els darrers anys. Des d'aquest punt de vista, la promoció dels drets humans esdevé gairebé equivalent a la promoció del desenvolupament.

Els riscos provenen en aquest cas del desgast progressiu del valor d'aquest codi universal, en paral·lel a la vulneració d'altres capítols del dret internacional. A tot això cal afegir-hi la pèrdua d'universalitat que alguns argumenten quan els drets humans s'estenen als àmbits econòmic, social i cultural, i també l'equilibri, sempre difícil, entre l' "objectivitat" dels drets i la presa de posició en les denúncies.

Riscos i oportunitats per les ONGs en la incorporació de la perspectiva de gènere i la promoció de la participació de les dones

Les jornades volen oferir un espai específic al repte que suposa incorporar la perspectiva de gènere al treball en cooperació al desenvolupament en contextos de conflicte violent, analitzant l'impacte específic que comporta aquest conflicte per a les dones i en l'accés als recursos i la distribució de poder entre homes i dones.

Cooperació internacional i conflictes: riscos, reptes i oportunitats per les ONG

La posició desigual de la dona la fa sovint més vulnerable en les situacions de conflicte violent. Des de la IV Conferència mundial sobre la dona de Beijing, el 1995, s'ha posat un interès creixent en l'impacte especial que els conflictes tenen sobre les dones, en el seu caràcter de refugiades o per la utilització de la violència en contra d'elles com a crim de guerra. Des d'aquesta constatació s'introdueixen mecanismes de correcció i atenció especial en l'ajuda humanitària i d'emergència.

Tot i així, el repte és considerar-les no només com a víctimes sinó com a agents actius que formen part de les dinàmiques de pau i conflicte i que poden jugar un paper clau en els processos de construcció de pau i desenvolupament. La responsabilitat intergeneracional i la solidaritat comunitària que assumeixen les dones en molts països en vies de desenvolupament, en la seva funció de garantir les necessitats bàsiques i la supervivència de la família, ofereix oportunitats per a la pau que la cooperació al desenvolupament ha d'aprofitar i potenciar, fent ús de la seva proximitat amb les societats locals i els instruments tècnics amb què compta.

En aquesta direcció, l'any 2000 es va aprovar la Resolució 1325 del Consell de Seguretat de Nacions Unides per promoure la participació de les dones en la presa de decisions per la prevenció i solució dels conflictes i avançar en la eradicació dels delictes basat en la discriminació de gènere contra les dones durant els conflictes. La realitat dista encara molt dels objectius proposats en aquesta resolució, especialment pel que fa el compromís dels estats en recolzar mesures específiques pel seu compliment. Tot i així, existeixen experiències interessants en les quals aliances internacionals d'ONGs han recolzat la creació de xarxes comunitàries de dones, i aquestes han demostrat ser una bona via per a la construcció d'una cultura de pau i per enfortir el rebuig de la violència.

Introduir la perspectiva de gènere significa anar més enllà d'atendre els danys específics que pateixen les dones pel fet de ser-ho i de posar en marxa línies de cooperació dirigides a elles. Implica analitzar la posició relativa dels homes i les dones en aquella societat, la distribució de poder i l'accés als recursos, els components culturals, econòmics i socials d'aquesta distribució, i treballar per aconseguir una major equitat. En els contextos de conflicte, els rols sovint es polaritzen i les dones assumeixen en solitari la responsabilitat de la subsistència de la família, ja sigui de forma temporal o permanent. Aquests canvis, i d'altres que pugui comportar l'evolució del conflicte, comporten oportunitats i riscos en el treball per construir una societat més justa. Interioritzar-los en les accions de cooperació al desenvolupament és el repte i l'oportunitat d'integrar veritablement el punt de vista de gènere.

MATERIALS COMPLEMENTARIS

BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA⁷

- APRAIZ, A, *et. al.* GESTIÓN DE LA AYUDA HUMANITARIA. Universidad de Deusto. Bilbao, 1998
- EADE, Deborah, *et. al.* EL DEBATE SOBRE EL DESARROLLO Y FUTURO DE LAS ONG. Intermon Oxfam. Barcelona, 2004
- ECHART, Enara, *et. al.* GLOBALIZACIÓN, POBREZA Y DESARROLLO: LOS RETOS DE LA COOPERACIÓN INTERNACIONAL. Instituto Universitario de Desarrollo y Cooperación. Madrid, 2000
- ETXEBERRÍA, Xavier. ÉTICA DE LA ACCIÓN HUMANITARIA. Universidad de Deusto. Bilbao, 1999
- FISAS, Vicenç. PROCESOS DE PAZ Y NEGOCIACIÓN EN CONFLICTOS ARMADOS. Editorial Paidós. Barcelona, 2004
- GIBBONS, Patt, *et. al.* WORKING IN CONFLICT- WORKING ON CONFLICT: DILEMMAS AND CHALLENGES. Universidad de Deusto. Bilbao, 2006
- HUSSON, Bernard, *et. al.* ENTRE EMERGENCIA Y DESARROLLO. Editorial Icaria. Barcelona, 2002
- Intermon Oxfam. DESARROLLO, ORGANIZACIONES NO GUBERNAMENTALES Y SOCIEDAD CIVIL. Barcelona, 2002
- JEAN, François. ESCENARIOS DE CRISIS- MÉDICOS SIN FRONTERAS. Ed. Acento. Madrid, 1993
- NIETO PEREIRA, Luis. COOPERACIÓN PARA EL DESARROLLO Y ONG: UNA VISIÓN CRÍTICA. Libros de la Catarata. Madrid, 2001
- MAGALLÓN, Carmen. MUJERES EN PIE DE PAZ: PENSAMIENTO Y PRÁCTICAS. Ed. Siglo XXI. Madrid, 2006
- MARTÍN BERISTAIN, Carlos. ENFOQUE PSICOSOCIAL DE LA AYUDA HUMANITARIA. Universidad de Deusto. Bilbao, 1997
- MARTÍN BERISTAIN, Carlos. RECONSTRUIR EL TEJIDO SOCIAL: UN ENFOQUE CRÍTICO DE LA AYUDA HUMANITARIA. Editorial Icaria. Barcelona, 1999
- MELÉNDEZ, Adolfo, *et. al.* AYUDA HUMANITARIA Y COOPERACIÓN AL DESARROLLO. Universidad de Castilla- La Mancha. Cuenca, 1999
- NARDIN, Terry, *et. al.* (editores). HUMANITARIAN INTERVENTION. New York University Press. New York, 2006
- PÉREZ DE ARMIÑO, Karlos. DICCIONARIO DE ACCIÓN HUMANITARIA Y COOPERACIÓN AL DESARROLLO. Editorial Icaria (Barcelona)- HEGOA (Bilbao). 2002
- REY MARCOS, Francisco, *et. al.* EL DEBATE HUMANITARIO. Editorial Icaria. Barcelona, 2002
- ROBERTS, Adam, *et. al.* LOS DESAFÍOS DE LA ACCIÓN HUMANITARIA. Editorial Icaria. Barcelona, 1995
- SOGGE, David. DAR Y TOMAR: ¿QUÉ OCURRE CON LA AYUDA INTERNACIONAL?. Editorial Icaria. Barcelona, 2004
- ZINN, Howard. SOBRE LA GUERRA: LA PAZ COMO IMPERATIVO MORAL. Debate. Barcelona, 2007

⁷ Bibliografía per ampliar les qüestions desenvolupades durant les Jornades

PÀGINES WEB

- Radio Nederlands: www.rnw.nl
- Escola de Cultura de Pau: www.escolapau.org
- Instituto de Estudios sobre Desarrollo y Cooperación Internacional- HEGOA: www.hegoa.ehu.es
- www.fuhem.es
- www.cidob.org
- www.canalsolidario.org
- www.un.org
- www.iecah.org
- Instituto de Paz y Conflictos Universidad de Granada: www.ugr.es
- Institut de Drets Humans de Catalunya: www.idhc.org
- Radio France International: www.rfi.fr
- Médicos sin Fronteras: www.msf.org
- Human Rights Watch: www.hrw.org
- Global Partnership for the Prevention of Armed Conflict: www.gppac.net
- Institute for War and Peace Reporting: www.iwpr.net
- Peace Pledge Union: www.ppu.org.uk
- www.pangea.org
- International Conflict Reaseach: www.incore.ulst.ac.uk
- www.mediachannel.org
- Estudios de Género- Banco Mundial:
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTGENDER/0,,menuPK:336874~pagePK:149018~piPK:149093~theSitePK:336868,00.html>
- Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo: www.undp.org
- Asociación para los Derechos de la Mujer y el Desarrollo (AWID): www.awid.org
- International Crisis Group: www.crisisgroup.org
- Amnistía Internacional: www.amnistiainternacional.org
- Comité Internacional de la Cruz Roja: www.cicr.org
- Intermon Oxfam: www.intermonoxfam.org
- Fondo de las Naciones Unidas para la Infancia: www.unicef.org
- Le Monde Diplomatique: www.monde-diplomatique.es

ÍNDEX DE MATERIALS (CD)⁸

- DOCUMENTS SOBRE ELS EIXOS DE DEBAT

- Almeida T., *Consolidación de la paz pos-conflicto*
- Amnesty International, *Women, Peace and Security. Fourth anniversary of Security Council Resolution 1325*
- Archibugi D., *Directrices cosmopolitas para la intervención humanitaria*
- Barnett R., *La prevención de conflictos violentos: tareas y desafíos para Naciones Unidas*
- Beristain C., i Cabrera M^aL., *Resistiendo la impunidad en Guatemala. La dimensión psicosocial en un proceso político-judicial*
- CICR, *Seguridad de la acción humanitaria: “una cuestión de aceptación y percepción de la institución, del comportamiento individual de los delegados”*
- Fischer M., *Civil Society in Conflict Transformation: Ambivalence, Potentials and Challenges.*
- Garrido S., *La aportación de la cooperación internacional al desarrollo y a la democratización*
- González M., *Investigación para la paz en tiempos difíciles*
- Grunewald F., *De la prevención a la rehabilitación - Antes, durante y después de la urgencia: la experiencia del CICR en perspectiva*
- Malone D., *Good intentions do not prevent conflict*
- Mesa M., *La cooperación al desarrollo y la construcción de la paz*
 - *Incidencia social y presión política: Estrategias y herramientas para las ONGD*
 - *Otras formas de cooperar. Presión política y educación*
 - *El papel de la sociedad civil en la construcción de la paz*
 - *Paz y desarrollo: El papel de las ONG en la construcción de la paz*
- Mouta T., *Mujeres y re(des)construcción posconflicto: más allá de una reconstrucción del pasado*
- Meneses R., *Estados frágiles y conflictos armados. Intervenir y reconstruir La cooperación internacional*
- Pérez de Armiño K., *La vinculación ayuda humanitaria-cooperación al desarrollo.*
- Pérez P., *Intervención en catástrofes desde un enfoque psicosocial y comunitario*
- Rey F., *La complejidad del ecosistema humanitario*
 - *La financiación de la asistencia humanitaria: el papel de los donantes y sus implicaciones*
 - *Los retos de la reconstrucción de la sociedad civil: lecciones del pasado*
 - *Malos tiempos para la acción humanitaria*
 - *Reflexiones sobre el humanitarismo*
 - *El sentido de nuestra acción*
- Rafael Simoes M., *De la prevención de conflictos a la reconstrucción posbélica. En busca de una paz sostenible.*
- Ruiz X., *Materiales para una aproximación a la prevención de conflictos en el siglo XXI*
- Sanahuja Perales J., *Cooperación al desarrollo y globalización: Entre la beneficencia pública internacional y el Estado del bienestar mundial*

⁸ Les jornades s'acompanyen d'un CD de materials complementaris que inclou diversos articles de referència als temes de debat de les jornades. Cada document té citada la font d'origen i l'autor/a, tots ells extrets d'internet

Cooperació internacional i conflictes: riscos, reptes i oportunitats per les ONG

- Villellas M., *Hallar nuevas palabras, crear nuevos métodos. La participación de las mujeres en los procesos de paz.*
 - "Un comité de género es un valor en cualquier proceso de paz, incluso si las mujeres se sientan en la mesa de negociación". Entrevista a Kumudini Samuel, directora de Women's and Media Collective y miembro del Subcomité de Género del Proceso de Paz en Sri Lanka.
 - Rehabilitación posbélica y medios de comunicación
- VVAA, *Medios de comunicación y organizaciones humanitarias en la respuesta a las crisis*

ARTICLES PER PAÍS

AFGANISTAN

- Elizondo L., *Afganistán: la vida después de Bonn*
- Human Rights Watch, *Country summary Human Rights Watch Afghanistan*
- Mansilla R., *Afganistán: ¿un segundo Irak?*
- Nawa F., *Afghanistan Inc, a corpwatch investigative report*
- Picarzo L., "El olvido es el mayor peligro para Afganistán". Entrevista a Saphiri Hakimi
- Pozo A., *Processos de pau asiàtics: Afganistan. El fracàs de l'intervencionisme*
- Elizondo L., *Afganistán: la vida después de Bonn*

GUATEMALA

- Aguilera G., *Guatemala entre la paz posible o la paz realizable*
- Alvarez A., i Pereira L., *Entrevista a Yolanda Aguilar: "En Guatemala se están utilizando estrategias de limpieza social que hace años que no se usaban"*
- Beatriz H., *La reconciliación en Guatemala: un proceso ausente*
- Beristain C., *Reconstruir el tejido social. La perspectiva de las víctimas y sobrevivientes*
- CRIES, *Paz, seguridad y prevención de conflictos en America Latina y el Caribe: Una introducción*
- Fundación Myrna Mack, *Guatemala: la institucionalidad bajo acecho*
- Human Rights Watch, *Country summary Human Rights Watch Guatemala*
- VVAA, *Guatemala ¿Qué clase de paz es posible?*
- VVAA, *Guatemala ¿Qué clase de paz es posible?*

PALESTINA

- Aguirre M., *¿Dos pueblos sin esperanza?*
- Halper J., *Keeping on a steady course to apartheid*
- Human Rights Watch, *Summary Israel/Occupied Palestinian Territories (OPT)*
- International Crisis Group, *Israel/ Palestine/ Lebanon: Climbing out of the abyss. Executive summary and recommendations*
- Malley R., *Palestine, l'Europe face à ses responsabilités*
- Morgantini L., *Gaza: one and a half million people collectively punished*
- Nuñez J., *Nuevo gobierno palestino, ¿Nueva etapa en Oriente Próximo?*
- Shikaki K., *El fracaso de la consolidación de la paz y la relación entre seguridad y buen gobierno: El caso de Palestina, 1993-2005*